

MIHKEL TIKS

***Korvpalli-
romaan***

Mihkel Tiks
Korvpalliromaan
Esmatrükk: Eesti Raamat 1985

Toimetatud trükk uue järelsõnaga

Korrektuur Kai-Riin Meri
Kujundanud Tõnis Kipper

© Mihkel Tiks ja Tänapäev, 2020

ISBN 978-9949-85-875-0

Trükitud AS Printon trükikojas

ESIMENE ***OSA***

MÄNGU ALGUS

1.

1973. aasta kevadel võeti mind Thbilisisse kaasa. Olin siis kaheksateistkümneaastane. Keegi vanadest oli saanud enne otsustavat tuuri vigastada. Mõistsin, et edutamine on ajutine, aga sellest hoolimata tundsin uhkust. Ma olin Kalevis. Kuhu ma kogu oma teadliku elu olin tahtnud jõuda. *Q. E. D.*

7

Praegu, aastaid hiljem, tundub mulle, et see polnud juhus, et ma just sel kevadel äravalitute hulka pääsesin. Ja et see just mina olin. Tagantjärele paistab kõik tähenduslik. Nimelt võis tol aastal meeskonnas aimata esimesi lagunemise tunnuseid. Juba üle kümne aasta oli kõik korras olnud, alles kaks hooaega tagasi oli võidetud pronksmedal ning mälestus röömupäevadest polnud jõudnud veel tuhmuda. Ja ometi leidus tundemärke, mis viitasid, et miski on muutunud. Ka mina tajusin seda ähmaselt, kuid enamast neist märkidest välja lugeda ei osanud. Minule oli Kalev midagi sajandeid püsiva kivimaja taolist, kus üksnes elanikud vahetuvad. Ja kuhu ka mina pidin orderi saama, maksu mis maksab.

Koht edetabelis oli kesine. Ähvardas koguni oht jääda üheksandaks. Kuid võis tõusta ka seitsmendaks, mis oluks vaid koha võrra madalam paljude aastate keskmisest. Kiievi ASK ja Minski RTI seisid Kaleviga ühel pulgal ning seega oli igal võidul kulla hind. Spordi punktimaania üle tavatsetakse nalja heita, aga minule

jäi bürokratiseerunud sport viimaseks pelgupaigaks, kuhu asjaliku maailma käest pageda.

Esimene vastane oli Leningradi Spartak. Minu tolleaegsetes märkmetes leidub arutlus, mis iseloomustab provintsinooruki siirast suhet asjasse: „Igas mängus täispangale minna on seotud riisikoga. Kas jätkub jõudu terveks väsitavaks turniiriks? Konkurendid tegutsevad ökonoomiaprintsiibil: tugevamale anname punkti võitlusteta, hoiame energiat jõukohase vastase jaoks. Võib-olla oleks meilgi taktikaliselt õigem mõnes mängus puhata? Kohe töötab teine mõte esimesele vastu: kõik meeskonnad on hea mängu korral võidetavad. Ja pealegi – spordieetika!“

8 Maaailmas valet ja korrupsiooni kogenud elutarkus muigab praegu paadunult selle nooruseromantika üle. Spartak käiski üle jõu. See oli nn plaaniline kaotus ja planeerimine näis leevendavat traagikat. Mõistus püüdis paratamatusega leppida.

Teise mängu pidasime kohaliku Dünamoga. Selle lõppu olen päevikus ilmselt üle dramatiseerinud: „Kolmkümmend sekundit jääb mängida. Juhime ühe punktiga. Pall meie käes. Grusiinid pressivad toorelt. Kohtunikud on vile alla neelanud. Kümme tuhat halli soni röögib tribüünil. Relli võtab viimase viske enda peale ja paneb mööda. Viimased sekundid. Absoluutne sumatohha. Pall käib käest kätte. Mehed on põrandal maas. Kaks sekundit ja Dünamo aut. Nüüd sünnib ime. Selle ajaga jõutakse kaks korda pall välja visata ja kaks korda läheb see uuesti auti. Aga mäng ei saa ikka veel otsa! Kolmandal katsel laseb Sulakvelidze kukkumise pealt lahti mingi hullu viske korvi suunas ja kõik on läbi.“

Seda, mis mängu järel toimus, mäletan üksikasjadeni. Näen korratut rietusruumi. Põrandal vedelevaid dresse, ketse, spordikotte. Näen risti-rästi seisvaid toole ja läbihigistatud särkidega morne mehi ja üht kõhetut poisikest garderoobi nurgas kõssitamas.

Mehed vaikisid. Keegi ei võtnud riidest lahti, ei läinud pesema. Mitte ühtki liigutust. Lõpuks tõusis Ants Peterson, üks suurtest. Tema võis vaikuse katkestada. Peterson maigutas kuivanud suud,

sülitas seina äärde maha ja ütles, et on õige aeg minna kraavi viskama. Ja istus tagasi. Ants Peterson oli ääremängija. Sel ajal oli ta kahekümne nelja aastane. Kalevis sai ta oma tööga hästi hakkama, sest tal olid ebaloomulikult pikad käed, tugev hüppevõime ja tahtejõud.

Teisena andis oma hinnangu Harri Mooses. Ta tegi lahti ühe laual seisva mineraalveepudeli ja vesi voolas kõrges kaares kurku, näole, kaelale, särgile, põrandale. Harri Mooses oli tagamängija. Mitte eriti andekas, kuid tööka mehena oli ta omandanud korraliku tehnika ja täpse viske. Nii mõneski mängus viskas Mooses kenakese hulga korve. Sellist tegevust nimetati kontserdiks. Varasematel aastatel, enne põlvevigastust, andis Harri Mooses sageli kontserte, aga pärast meniskioperatsiooni 1970. aastal ta enam juhtivate mängijate hulka ei kuulunud. Kuid tema minevik jättis talle siiski sõnaõiguse. Ta ütles:

„Kahe sekundiga on see võimatu.“

Pärast Moosese arvamuseavaldust andis pinge järele. Osa varumängijaid hakkas ettevaatlikult lahti riietuma ning läks duši alla. Mängumehed istusid edasi. Järgmisena võttis sõna Aleksander Karrell. Ta tiris särgi ihu küljest lahti, viskas põrandale ja ütles:

„Kõik on võimalik. Kaks sekundit on igal pool kummist. Ainult Tallinnas mitte.“

Aleksander Karrellile kuulus meeskonnas eriline koht. Aastate jooksul oli saanud enesestmõistetavaks, et üks peaosa pidi igas mängus jääma talle. Aleksander Karrellina figureeris ta üksnes passis, võistlusprotokollis ja ajalehes; korvpallimaailm tundis teda Relli nime all.

Näis, et sellega asi jääbki. Võtsin samuti dressi seljast, et oma ammukuivanud soojendushigi maha pesta, kui korraga läks raginaks.

„Oli sul tarvis sealt peale kütta?“

See oli Mark Talvar, meeskonna kapten. Talvar rääkis harva ja üksnes asjalikku juttu. Viljatutes sõnalahingutes, mida peeti

pärast kaotatud mängu, ei osalenud ta kunagi. Ta valitses ennast kadestamisväärset ja seda rohkem tema sõnad tavaliselt mõjusid. Talvari häälest oli nüüdki kostnud paratamatusega leppimist, ta vahtis oma jalge ette põrandale, nagu kõnetanuks mõnd duširuumist saabunud prussakat, kuid Rellit tabas küsimus nagu piitsalöök. See oli ränk etteheide: Talvar süüdistas teda, Rellit, mängu kaotamises! Tegelikult oli Talvaril õigus, ükski normaalne mängija poleks endale sellist viset lubanud. Aga Relli polnud ju normaalne! Oma headel päevadel tabas ta kohtadest, kust keegi teine ei oleks julgenud proovidagi. Ainult et tookord ei juhtunud Rellil hea päev olema.

„Kes siis visanud oleks? Sina või?“

10

Relli küsis seda niisuguse häälega, nagu poleks teeneline meistersportlane Mark Talvar elu jooksul ühtki palli korvi saanud. Süütunne oli Rellile võõras, kõigutamatu eneseusk lubas tal otsustava viske alati enda peale võtta ning enamasti ta käsi ei vääratanud. Kui siiski juhtus, et „maailma parim viimase viske tegija“ ei tabanud, polnud midagi parata. Süüdi võis olla duširuumist saadud mükoos või turult ostetud mäda mandariin.

Õhk oli uuesti elektrit täis. Näod ilmusid duširuumi ukse vahele. Kahe ässa tüli polnud igapäevane nähtus: suur viisik austas omavahelist isikupuutumatumust. Mängu ajal hüpati ikka rohkem varumeestele peale, üksnes Relli lubas endale vahetevahel *status quo*'d rikkuda. See-eest tema suhtes hoiduti sellest targu.

„Kas või mina!“

„Sa ei pane ju sisse!“

„Kas sina panid?“

„Kui palju mängu mina olen ära teinud!“

Talvar võttis maast kellegi dressipluusi ning näis tükk aega selle kuuluvust uurivat. Tema ilme väljendas lõpmatut tüdimust ja arusaamist, et Relliga on mõttetu vaielda. Ometigi ei saanud ta jätta ütlemata:

„Nii lolli viset ei tee mina kunagi.“

Relli oli nagu välk püsti. Ta seisis Talvari ees, jalad harkis ja käed puusas.

„Mis lolli viset? Mis lolli viset?“

Talvar harutas ketsipaela. Kõhetu noormees nurgas arvas kuulvat aja liikumist. Pinge muutus talumatuks. Kuid Talvar oli rahuline.

„Igavene küürakas vise oli. Kaheksa meetri kauguselt.“

Relli virutas maas vedelevale dressipluusile jalahoobi, dress lendas vastu riidekappi ja jäi varruktpidi uksenupu külge kõlkuma.

„Me olime ühe silmaga pealt, kui ma viskasin,“ õigustas Relli end raevukalt.

„Noh, panid mööda – ja saimegi tappa!“ Talvar oli ketsi jalast kätte saanud. Heleda plaksuga lendas see vastu põrandat, kinnitades omaniku sõnu.

„P i d i viskama! Viis sekundit jäi lõpuni.“

„Kümme.“ Talvarit iseloomustas täpsus.

„Viis sekundit!“

„Seitse-kaheksa vähemalt. Oleks võinud ära sööta.“

„Kellele??“

See kõlas, nagu poleks ükski teine ruumisviibija kunagi palli käes hoidnud. Talvar lõi käega. Relli oli jälle peale jäänud. Kes järele andis, pidi ennast koomale võtma.

„Mulle!“ kostis korraka Relli selja tagant. Relli pööras ennast ümber, näol täielik üllatus, et sellest suunast võis üldse hääl tulla. Ütlejaks oli Renke. Georg Renke sõi Kalevis keskmängija leiba. Põgusal tutvusel tundus ta vastavat tavakujutlusele heast hiiglastest – nii oma gabariitide, juhtmete pikkuse kui südameheaduse poolest. Aga nagu ikka osutus esmane mulje petlikuks.

„Sulle?“ (Lapse kätte nuga anda!) „Sa peidad ennast ju mängu lõpus ära!“ nähvas Relli.

See ei vastanud tõe. Renke oli mänginud hästi. Tema ja Peterson tegid meeskonnas alati kõige tänamatumat tööd: nende osaks jäi võidelda lauapallide pärast ning katta vastaste

„kükloope“. Publik musta tööd ei märganud ning ka reporterid jagasid aupaistet snaipritele, aga Renke võttis varjijäämist mingi vaikse uhkusega. Juba enne Relli tulekut oli ta Kalevi keskmängija koormat kandnud. Aheldanud ja üle mänginud endast peajagu pikemaid ja mitukümmend kilo raskemaid vastaseid. Korvi all maksis kehamäng, võitluses parema positsiooni pärast oli lubatud kõik, mida kohtunik ei märka. Kuid mäng ülekaaluka jõu vastu kulutas topelt, ja et Renkel asendajat ei olnud, hakkas temagi mootor pikapeale ära kuluma. Renke põlved olid haiged. Tema resultatiivsus vähenes aastast aastasse. Ta võis tõesti mitte tahta otsustavat viset teha, kui tundis, et jalg mängu lõpus enam ei kandnud. Kuid öelda t e m a l e, et ta ennast ära peidab, oli ülekohtune.

12 Renke ajas end pikkamisi püsti. Pühkis tooli tee pealt eest ja oli kahe sammuga Relli juures. Too võttis pool sammu tagasi. Renke seisis ja nohises, Relli näis tema ees pahandust teinud poisikesena. Kõik olid paigale tardunud, vennike nurgas pigistas tooliserva, nii et sõrmeotsad valged. Nüüd kohe, nüüd kohe peab midagi juhtuma – kui virutab nagu härjale ülevalt rusikaga...

Uksekrigin tõi sisse teise maailma. Riietusruumi astus Kraaving, peos võistlusprotokollid, mis ta äsja sekretariaadist oli saanud. Edgar Kraaving oli Kalevi meeskonna treener. Nüüd hindas Kraaving ükselt situatsiooni ja peatus üllatunult. Renke keeras Rellile mõmisedes selja, lausus hoiatavalt: „Ära nii meheks kamine...“ ning sammus duši alla.

Georg Renke oli korvpalli juurde toonud Kraaving. Tõsine maapoiss ei olevat kaua aega mõistnud, milleks ta peaks oma kodu jätma ning linna kolima. Ta võivat maalgi vollet taguda, kui selleks mahti saab. Siinsamas Thbilisis oli kunagi juhtunud järgmine lugu. Renke oli tookord esmakordselt Kaleviga kaasas. Meestele, kes vähem mängida said, eriti aga noorematele, korraldas Kraaving hommikuti eraldi treeninguid, nn klaveritunde. Treener sundinud lootustandvat kasvu, kuid nõrgavõitu

jalgadega Renket mööda tribüünitreppe üles jooksmas, teine mees kukil. Tuigerdades lõpuks kõrgele kuppellae alla jõudnud, oli Renke jalad sajakilose kandami all korraga o-tähe kujuliseks vändunud, nii et Kraavingul alt vaadates pidanud süda seisma jääma. Renke heitnud mehe turjalt, sammunud trepist alla tagasi ja öelnud Kraavingule: „Võta oma toidutalongid ja jäta mu hing rahule.“ Kraaving pidanud mitu korda palumas käima, enne kui ta Renke uuesti nõusse sai. „Sa tule suvel minu juurde maale kotte tõstma, siis vaatame, mis mees sa ise oled,“ oli Renke tagasi tulles Kraavingule öelnud. Kuid maale ei jõudnud ta enam isegi. Nüüd oli Renke olümpiahõbe ning Euroopa meister.

Kraaving laskis pilgu üle meeste ning võttis istet, lüües protokolli lahti nagu ajalehe. Tema nägu oli täiesti rahulik, vaid paberi värisemine reetis äsjalõppenud mängu pinget. Sigines vaikus.

„Kas täna koju ei sõidetagi?“ küsis siis Kraaving protokolli uurides, nagu oleks see sõiduplaan. „Ma mõtlesin, et te ammu busis olete.“

See oli tolle päeva viimane jutt. Pesti, riietuti, topiti dressid kotti ja mindi, otsekui lõppenuks tavaline treening. Kuid rahu oli näiline, midagi oli jäänud õhku rippuma.